

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КІЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

П. В. Круш, О. О. Кожемяченко

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА: РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА МУНІЦИПАЛЬНИЙ РІВЕНЬ

ПІДРУЧНИК

Київ
«Центр учбової літератури»
2011

УДК 330.5(075.8)
ББК 65.01я73
К 84

*Рекомендовано Вченою радою
факультету менеджменту та маркетингу
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»
(Протокол № 12 від 29 червня 2010 р.)*

Рецензенти:

Шегда А. В. – доктор економічних наук, професор;
Ковальчук Т. Т. – доктор економічних наук, професор;
Супрун В. П. – доктор економічних наук, професор.

Круш П. В., Кожемяченко О. О.
К 84 Національна економіка: регіональний та муніципальний рівень. Підручник. – К.:
Центр учбової літератури, 2011. – 320 с.

ISBN 978-611-01-0195-0

У підручнику висвітлено політичні, правові та економічні аспекти функціонування національної економіки в контексті розвитку адміністративно-територіальних утворень. Розглянуто й проаналізовано законотворчі процеси в сфері регіонального і муніципального управління. Подано детальний аналіз організації системи державного управління адміністративно-територіальними утвореннями в Україні.

Особливу увагу приділено таким факторам територіального розвитку, як земля, капітал, фінанси, трудові ресурси. Значне місце відводиться інструментарію регіонального управління, зокрема управлінню фінансовими ресурсами, виробничою і невиробничою сферами адміністративно-територіального утворення. Окремий розділ присвячено аналізу світового досвіду застосування спеціальних економічних зон, а також правовим, економічним передумовам їхнього створення і перспективам функціонування в Україні.

Призначається для студентів, бакалаврів, магістрів, аспірантів і викладачів вищих навчальних закладів, спеціалістів, які займаються питаннями регіонального розвитку, а також для широкого кола читачів, які цікавляться цією тематикою.

УДК 350.5(075.8)
ББК 65.01я73

ISBN 978-611-01-0195-0

© Круш П. В., Кожемяченко О. О., 2011.
© Центр учбової літератури, 2011.

ЗМІСТ

Від авторів	6
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	7
1.1. Економічні теорії та базисні інститути національної економіки	7
1.2. Основні економічні показники національної економіки	25
1.3. Моделі національних економік	37
1.4. Особливості формування та розвитку національної економіки України	44
Розділ 2. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	64
2.1. Територія (регіон) як державоутворювальний елемент	64
2.2. Наукові підходи до регіонального управління	70
2.3. Історичні форми державного регіонального управління	76
2.3.1. Унітарна держава та імперія як найдавніші форми державного устрою	76
2.3.2. Федерація і конфедерація: проблеми будівництва і розвитку	83
2.4. Регіональне управління і місцеве самоврядування	88
2.4.1. Теоретико-методологічні джерела місцевого самоврядування	88
2.4.2. Історія становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні	95

Розділ 3. ПРАВОВІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ УТВОРЕННЯМИ В УКРАЇНІ	107
3.1. Конституційно-правові основи формування місцевої влади в Україні	107
3.2. Місцеві державні адміністрації: їх структура, порядок формування і роботи.	113
3.3. Діяльність місцевих державних адміністрацій	113
3.4. Принципи, система і гарантії місцевого самоврядування в Україні	127
3.5. Територіальна громада в політичній системі і системі місцевого самоврядування.	129
3.6. Суб'єкти муніципального управління, їхня компетенція і форми діяльності	134
3.7. Управління факультативними територіальними одиницями.	142
3.7.1. Історичний досвід та особливості функціонування територій зі спеціальним статусом	142
3.7.2. Правове регулювання діяльності факультативних територій в Україні	150
3.7.3. Факультативні муніципальні утворення	156
Розділ 4. ФАКТОРИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	167
4.1. Економіко-географічне положення і природно-ресурсний потенціал регіону.	167
4.2. Виробництво на території регіону	177
4.3. Система розселення і трудовий потенціал регіону.	184
4.4. Соціальна інфраструктура регіону	197
4.5. Населений пункт як локальна соціально-економічна система.	208
4.5.1. Характеристика населеного пункту і об'єктивні тенденції його розвитку	208
4.5.2. Соціально-економічний комплекс населеного пункту, його склад і структура	215
4.5.3. Муніципальна (комунальна) власність	219
4.5.4. Особливості й проблеми земельних відносин у містах	224
4.5.5. Муніципальні фінанси в системі муніципального господарства	233
Розділ 5. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІЄЮ	242
5.1. Загальні засади формування механізму господарського управління регіоном	242

5.2. Ринкові механізми регіонального розвитку	249
5.3. Державне регулювання регіонального розвитку: фінансовий механізм	257
5.3.1. Внутрішні міжурядові фінансові відносини	257
5.3.2. Фінансова автономія регіонів	261
5.3.3. Інститут місцевих бюджетів в Україні.	266
5.3.4. Складання, затвердження і виконання місцевого бюджету	275
5.4. Державна політика регіонального вирівнювання	280
5.4.1. Політика державного фінансового вирівнювання	280
5.4.2. Спеціальний господарський механізм діяльності територій із спеціальним статусом	287
5.5. Особливості управління муніципальним господарс- твом.	291
5.5.1. Виробнича структура як об'єкт муніципального управління.	292
5.5.2. Муніципальне інвестування.	296
5.5.3. Муніципальне ціноутворення і муніципальна конкуренція.	301
5.5.4. Управління майновими об'єктами комунальної власності	305
ЛІТЕРАТУРА	316

ВІД АВТОРІВ

Досвід останнього десятиліття показав, що однією з обов'язкових умов створення життєздатної національної економіки перехідного періоду є активна регіональна політика держави.

Економічний розвиток постіндустріальних країн свідчить, що в жодній з них не було допущено ринкової анархії в процесі формування регіональних пропорцій, розвитку великих міст, реанімації депресивних, відсталих регіонів тощо. Крім того, логіка подальшого розвитку цих країн доводить, що економічна стабільність і впевнене зростання якості життя населення супроводжується посиленням державного регулювання економіки (зокрема регіональних пропорцій цих країн).

Невід'ємними атрибутами регіонального управління в цих країнах є втілення в життя соціальних, політичних, екологічних замовлень суспільства. Здійснення цих заходів відбувається за допомогою економічного механізму.

До 1991 р. Україна входила до складу СРСР, а її територія була поділена на три економічні регіони. Цей поділ відбувався, виходячи з логіки розвитку Радянського Союзу. Із набуттям Україною незалежності в умовах перехідної економіки старий радянський досвід регіональної політики виявився неприйнятним. Тому перед молодією державою постали проблеми в сфері регіонального управління, а саме:

- побудова державної системи регіонального управління;
- законодавче забезпечення функціонування системи державного регіонального управління;
- визначення регіональної структури України;
- розроблення стратегії гармонійного розвитку регіонів України;
- розбудова дієвої системи місцевого самоврядування тощо.

І досі багато з цих питань перебувають у стадії суспільної дискусії, а іноді стають предметом політичних спекуляцій.

Автори сподіваються, що посібник дасть читачеві можливість знайти відповіді на питання в сфері будівництва національної економіки в цілому, а також зрозуміти в проблеми регіонального і муніципального розвитку.

Весь матеріал посібника розбито на розділи, розділи — на теми. Кожному розділу передують ключові поняття і терміни. Кожна тема починається переліком питань, які є базою складання тестів і контрольних запитань. Матеріал теми фактично є послідовною відповіддю на ці питання. До кожного розділу подається перелік літератури, інтернет-джерел, а також контрольні питання для самоперевірки набутих знань.

Щиро сподіваємося, що цей посібник допоможе студентам у вивченні курсу.